

Tussen gelijkheid en vooroordeel

Over de vraag waarom mensen elkaar ondanks hun biologische gelijkheid niet als gelijken behandelen.

Bachelorscriptie Nienke Prins

5687241

Faculteit Geesteswetenschappen

Departement Filosofie en Religiewetenschap

Afdeling Filosofie

Hoofdbegeleider: dr. Maarten van Houte

Tweede begeleider: mr. drs. Renetta Bos

Samenvatting

Toen de oprichters van de Verenigde Staten van Amerika de *Declaration of Independence* ondertekenden waren ze het er allemaal over eens: alle mensen zijn gelijk. Maar toch werden door een groot deel van hen slaven gehouden. Hoe kunnen mensen elkaar, ondanks hun biologische gelijkheid, toch niet als gelijken behandelen? Richard Rorty beschreef in zijn artikel 'Human Rights, Rationality and Sentimentality' hoe het verlichtingsideaal van gelijkheid niet is verwezenlijkt ondanks pogingen van onder andere Immanuel Kant om aan te tonen wat alle mensen met elkaar gemeen hebben. Ik behandel de vraag waarom deze poging van Kant geen effect heeft gehad op de verwezenlijking van het gelijkheidsideaal. Kant wil namelijk aan de ene kant aantonen wat alle mensen gemeen hebben door een onderzoek naar de mens in te stellen. Maar tegelijkertijd toont hij aan dat onderzoek niet objectief kan zijn omdat iemand niet het ding op zichzelf kan onderzoeken maar alleen het ding zoals het zich aan hem of haar presenteert. Volgens Theodor Adorno en Max Horkheimer betekent dit dat de uitkomst van ieder onderzoek van tevoren al vaststaat, omdat de wetmatigheden die de waarnemer in een object waarneemt er van tevoren door de waarnemer zelf in zijn gelegd. Met betrekking tot de mens betekent dit standpunt dat de eigenschappen die de mens aan de onderzoeker toont, er door de onderzoeker zelf in zijn gelegd. Zo wordt het dus onmogelijk voor de mens om zonder vooroordeel naar andere mensen te kijken. Als gevolg daarvan kunnen mensen bepaalde andere mensen niet als gelijken zien, omdat ze bewust of onbewust voorwaarden aan het menszijn hebben gesteld waar andere mensen niet aan kunnen voldoen. Daardoor wordt het dus mogelijk dat mensen elkaar, ondanks hun biologische gelijkheid, niet als gelijken zien.

Inhoud

Samenvatting.....	2
Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Richard Rorty en gelijkheid	6
Hoofdstuk 2 Verlichting en onderzoek	10
Hoofdstuk 3 Gelijkheid en vooroordeel	14
Conclusie.....	19
Bibliografie.....	21

Inleiding

“We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness.”¹ Deze zin staat hoog in de ‘Declaration of Independence’, getekend door de oprichters van de Verenigde Staten van Amerika, waarmee zij zich onafhankelijk verklaarden van Groot-Brittannië.² Deze zin lijkt in tegenspraak met het feit dat vierendertig van de mannen in het schilderij ‘Declaration of Independence’ van John Trumbull, door documentairemaker Arlen Parsa gemarkeerd met een rode stip, slaven hielden. Dat stond voor hun niet in de weg aan het onderschrijven van de mening dat alle mensen gelijk zijn geboren en recht hebben op leven, vrijheid en geluk. Ook in het volkslied van de Verenigde Staten wordt Amerika “Land of the free”³ genoemd. Maar dit volkslied is geschreven vóór de afschaffing van de slavernij. Hadden de slaven die de vrije Amerikanen hielden dan geen recht op leven, vrijheid en geluk? Hoe konden deze oprichters met de ene hand ondertekenen dat alle mensen gelijk zijn en recht hebben op vrijheid, terwijl ze met de andere hand mensen onderdrukten en verboden om vrij te zijn?

Volgens Richard Rorty in zijn artikel ‘Human Rights, Rationality and Sentimentality’ is dit mogelijk geweest doordat de slavenhouders hun slaven niet zagen als mensen. Door slaven te houden dachten ze dus geen mensenrechten te schenden, want slaven hadden volgens hen geen mensenrechten.⁴ Volgens Rorty heeft de poging van Immanuel Kant aan dit soort mensen aan te tonen dat zij allemaal mensen zijn geen zin, omdat dit alsnog niet zou leiden tot de gelijke behandeling van alle mensen. In mijn scriptie wil ik onderzoeken waarom dit dan geen zin zou hebben. De vraag die ik daartoe wil beantwoorden is: hoe kan de methode van Immanuel Kant verklaren dat mensen ondanks hun biologische gelijkheid elkaar niet als gelijken behandelen?

In de beantwoording van deze vraag ga ik in op Kants verhandeling van het ding in zichzelf in zijn werk *Kritiek van de Zuivere Rede*. Ik wil in deze scriptie aantonen dat Kant een paradox heeft gecreëerd. Hij stelt dat alle mensen iets gemeen moeten hebben waardoor ze elkaar als gelijken moeten behandelen, en dat het zien van die gelijkheid moet leiden tot een gelijke behandeling.⁵ Tegelijkertijd stelt hij in zijn werk *Kritiek van de Zuivere Rede* dat het

---

¹ David Armitage, *The Declaration of Independence: a global history* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2007) 165.

² Ibid.

³ Francis S. Key, “The Star-Spangled Banner”, *The Annals of Iowa* 4 (Iowa Department of Cultural Affairs, 1899) 108.

⁴ Richard Rorty, ‘Human Rights, Rationality and Sentimentality’, ed. Stephen Shute and Susan Hurley, *On Human Rights: The Oxford Amnesty Lectures 1993* (Basic Books, 1994) 112.

⁵ Ibid, 125.

niet mogelijk is dingen te zien zoals ze in zichzelf zijn. Voor de waarnemer is slechts hun formele verschijningsvorm zichtbaar.⁶ Die verschijningsvorm is afhankelijk van de voorwaarden, eigenschappen en wetmatigheden die daar door de waarnemer zelf in zijn gelegd. Volgens Theodor Adorno en Max Horkheimer maakt dit het onderzoek tot een proces dat al van tevoren vaststaat.⁷ Ik wil hun standpunt betrekken op het onderzoek naar de mens. Hoe de mens aan de waarnemer verschijnt, is namelijk ook -zoals bij ieder object- afhankelijk van de voorwaarden die de waarnemer zelf aan deze verschijningsvorm heeft gesteld. Het is dus niet zo dat het onderzoek naar wat alle mensen gemeen hebben moet leiden tot gelijkheid, omdat dit onderzoek bevooroordeeld is door de voorwaarden die de mens daar zelf aan stelt.

In het eerste hoofdstuk zal ik het standpunt van Rorty behandelen. In het tweede hoofdstuk behandel ik Kants analytische methode, hoe dit volgens Adorno en Horkheimer leidt tot een van tevoren bepaald onderzoek en wat dit betekent voor het onderzoek naar de mens. In het laatste hoofdstuk wil ik aantonen hoe dit een verklaring kan zijn van het feit dat mensen elkaar ondanks hun biologische gelijkheid alsnog niet als gelijken behandelen.

---

⁶ Immanuel Kant, *Critique of Pure Reason*, vert. Werner S. Pluhar (Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Incl., 1996) A46.

⁷ Max Horkheimer en Theodor Adorno, *Dialectiek van de Verlichting*, vert. Michel van Nieuwstad, 2e dr. (Amsterdam: Boom, 2017), 38.

Hoofdstuk 1

Richard Rorty en gelijkheid

“To the Serbs, the Muslims are no longer human . . . Muslim prisoners, lying on the ground in rows, awaiting interrogation, were driven over by a Serb guard in a small delivery van.”⁸ Deze gruweldaad was het gevolg van de oorlog in Bosnië en Herzegovina die begon in de lente van 1992. Tijdens de oorlog werd bijna het gehele oostelijke deel van Bosnië bezet door het Servische leger, behalve een aantal ‘veilige zones’, waaronder Srebrenica. Na de val van de enclave bij Srebrenica werden de mensen die daar nog verbleven gedwongen naar een andere plek te lopen, waar de mannen van hun gezinnen werden gescheiden, weggebracht en geëxecuteerd. “Of all the atrocities committed during the war, the attempt to eradicate the male Muslim population following the capture of Srebrenica represents the gravest and most obvious example of genocide during the wars in the former Yugoslavia.”⁹

De genocide van de Moslims tijdens de oorlog in Bosnië en Herzegovina is één van de voorbeelden die Richard Rorty gebruikt in zijn artikel ‘Human Rights, Rationality and Sentimentality’. Daarnaast heeft hij het ook over hoe bepaalde mensen vergeleken worden met kinderen: domme en bijgelovige mensen, zwarte mensen tijdens de apartheid en vrouwen. Ook is het zijn van een man, zo stelt Rorty, volgens sommige mannen een belangrijke voorwaarde om als mens gezien te worden. Het zijn drie voorbeelden van hoe mensenrechten worden verdeeld onder een groep mensen die niet alle mensen omvat.¹⁰

Rorty beschrijft extreme gevallen: de Joden behoorden niet tot de morele gemeenschap van de nazi's, tijdens de kruistochten de heidenen niet tot die van de christenen. Maar ook dichterbij huis: de moslims zijn geen onderdeel van de morele gemeenschap van de Serviërs, en daarmee behoren de moordende Serviërs niet tot de morele gemeenschap van de volgens Rorty zogenaamde ‘veilige, rijke democratieën’.¹¹ De rechtvaardiging van deze onderscheiden beschrijft Rorty als het bestempelen van mensen als ‘pseudomensen’: mensen die niet als medemensen behandeld hoeven worden en wiens mensenrechten dus geschonden mogen worden. In alle lagen van de samenleving en over de hele wereld zijn volgens Rorty groepen mensen te vinden die andere groepen mensen beschouwen als ‘pseudo-mensen’.¹²

---

⁸ David Rieff, geciteerd in Richard Rorty, ‘Human Rights, Rationality and Sentimentality’, 112.

⁹ Helge Brunborg, Torkild Hovde Lyngstad, Hendrik Urdal, ‘Accounting for Genocide: How Many Were Killed in Srebrenica?’, *European Journal of Population*, vol. 19 (2003) 232.

¹⁰ Richard Rorty, ‘Human Rights, Rationality and Sentimentality’, 113-114.

¹¹ *Ibid*, 113.

¹² *Ibid*.

Deze groepen mensen bestaan volgens Rorty niet *per se* allemaal uit egotisten zoals Thrasymachus, door Plato omschreven in zijn werk ‘De Ideale Staat’. Thrasymachus is ervan overtuigd dat rechtvaardigheid bestaat uit het recht van de sterke.¹³ Hij wordt gezien als een rationele immorele egotist, iemand die alleen aan zichzelf denkt: “the person who has no concern for any human being other than himself.”¹⁴ Maar het gaat Rorty niet om deze soort mensen. Het gaat hem eerder om groepen mensen die zich slechts tegenover een *bepaalde* groep mensen moreel gedragen: “the person whose treatment of a rather narrow range of featherless bipeds is morally impeccable, but who remains indifferent to the suffering of those outside this range, the ones he or she thinks of as pseudohumans.”¹⁵ Deze groepen mensen omschrijft Rorty als morele gemeenschappen. De morele gemeenschappen delen de mensheid op in verschillende soorten mensen die elkaar niet zien als mensen. Er wordt niet gekeken naar wat de mensen allemaal gemeen hebben maar juist naar hoe zij van elkaar verschillen. “For everything turns on who counts as a fellow human being, as a rational agent in the only relevant sense – the sense in which rational agency is synonymous with membership in *our* moral community.”¹⁶ Niet zomaar iedere mens is volgens Rorty onderdeel van de eigen morele gemeenschap. Daarvoor moet eerst aan bepaalde voorwaarden worden voldaan. Zo behoorden heidenen niet tot de morele gemeenschap van christenen en Joden niet tot de morele gemeenschap van nazi’s, omdat zij niet aan bepaalde voorwaarden voldeden die door de christenen en nazi’s aan hun morele gemeenschap gesteld werden. In oorlogen worden deze verschillen extra uitvergroot en raken de morele gemeenschappen ver van elkaar verwijderd.¹⁷

Rorty beschrijft hoe Kant tijdens de Verlichting de gelijkheid en de menselijkheid probeerde te bevorderen: “Kant’s account of the respect due to rational agents tells you that you should extend the respect you feel for people like yourself to all featherless bipeds. [...] Notice that what you have in common, your humanity, is more important than these trivial differences.”¹⁸ Kant wilde gelijkheid bereiken door aan te tonen in welke zin alle mensen biologisch gezien gelijk zijn. Het antwoord op de vraag ‘wat is de mens?’ vormt daarmee direct een antwoord op de vraag ‘wie heeft recht op mensenrechten?’. Door deze vraag te beantwoorden zouden mensen morele kennis krijgen. Die morele kennis zou hun morele intuïties kunnen verbeteren: “To claim such knowledge is to claim to know something which,

---

¹³ Plato, *De Ideale Staat*, vert. Gerard Koolschijn, 12e dr. (Amsterdam: Athanaeum—Polak & Van Genneep, 2016) 26.

¹⁴ Richard Rorty, ‘Human Rights, Rationality and Sentimentality’, 123.

¹⁵ Ibid, 124.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Richard Rorty, ‘Human Rights, Rationality and Sentimentality’, 124.

¹⁸ Ibid, 125.

though not itself a moral intuition, can *correct* moral intuitions. It is essential to this idea of moral knowledge that a whole community might come to know that most of their more salient intuitions about the right thing to do were wrong.”¹⁹

Volgens Rorty heeft deze zoektocht naar morele kennis echter niets opgeleverd. Mensen willen volgens hem namelijk niet kijken naar wat ze met andere mensen gemeen hebben, maar juist naar hoe ze van andere mensen verschillen. “They are offended by the suggestion that they treat other people whom they do not think of as human as if they were human. [...] when Kantians tell them that the ability to engage in such [moral] deliberation is sufficient for membership in the moral community, they are incredulous.”²⁰ Volgens Rorty heeft Kant met zijn poging aan te tonen wat alle mensen gemeen hebben niet de gelijkheid bereikt die hij wilde bereiken. Biologisch gezien bij dezelfde soort horen, de mens, blijkt geen voldoende voorwaarde voor lidmaatschap van de morele gemeenschap.

Rorty is onderdeel van de filosofische stroming van pragmatisten. Zijn claim over het bestaan van morele kennis, kennis over wat juist is om te doen, hangt samen met het nut van de vraag bij de verwezenlijking van de verlichtingsidealen. “It is a question of efficiency, of how best to grab hold of history – how best to bring about the utopia sketched by the Enlightenment. If the activities of those who attempt to achieve this sort of knowledge seem of little use in actualizing this utopia, that is a reason to think there is no such knowledge.”²¹ Volgens Rorty heeft het dus geen zin om je zoals Kant af te vragen wat alle mensen gemeen hebben zodat ze elkaar meer als gelijken zullen behandelen. Volgens hem heeft deze vraag namelijk geen effect gehad op de verwezenlijking van de utopie die de Verlichting heeft geschapen. Kennis over wat de mens is en wat de mens onderscheidt van andere dieren zorgt er niet voor dat mensen elkaar als gelijken zien. Rorty bestempelt deze kennis daarom als nutteloos.

Ik ben het met Rorty eens dat Kant met zijn vraag ‘wat is de mens?’ niet de gelijkheid heeft bereikt die hij en andere verlichtingsdenkers wilden bereiken. Nog steeds zijn er oorlogen gaande tussen mensen en volken die elkaar niet zien als mensen. Dat is te zien aan bijvoorbeeld de genocide van Srebrenica, maar ook in het ‘verlichte westen’, waar Trumpaanhangers met geweld het Capitool bestormden en daarbij bijna tot geen weerstand tegenkwamen terwijl demonstranten van *Black Lives Matter* met geweld werden neergeslagen.²² En Thomas

---

¹⁹ Ibid, 118.

²⁰ Ibid, 125.

²¹ Ibid, 118.

²² Masha Gessen, ‘The Capitol invaders enjoyed the privilege of not being taken seriously’, *The New Yorker*, 7 januari 2021. <https://www.newyorker.com/news/our-columnists/the-capitol-invaders-enjoyed-the-privilege-of-not-being-taken-seriously>.

Jefferson verkondigde zonder twijfel dat alle mensen recht hebben op leven, vrijheid en geluk, terwijl hij er zelf meer dan honderdtachtig slaven op na hield.²³ Ik ben het met Rorty eens dat het gelijkheidsideaal van de Verlichting niet is verwezenlijkt, ondanks Kants poging aan te tonen dat alle mensen gelijk zijn en dus gelijk behandeld zouden moeten worden.

Waarom heeft Kants poging aan te tonen wat alle mensen gemeen hebben niet geleid tot een meer gelijke behandeling van alle mensen? Dat komt doordat Kant deze vraag stelt, maar tegelijkertijd stelt dat het niet mogelijk is onderzoek te doen waarvan de kaders niet al van tevoren vaststaan. In hun boek *Dialectiek van de Verlichting* noemen Theodor Adorno en Max Horkheimer het onderzoek zoals dat door Kant werd beschreven totalitair. In het volgende hoofdstuk zal ik hier nader op in gaan en het standpunt van Adorno en Horkheimer betrekken op het onderzoek naar de menselijke natuur.

---

²³ William Cohen, 'Thomas Jefferson and the problem of slavery', *The Journal of American History*, vol. 56, no. 3 (December 1969) 503.

Hoofdstuk 2

Verlichting en onderzoek

Adorno en Horkheimer noemen de onderzoeksmethode van de Verlichting totalitair: “De Verlichting verhoudt zich tot de dingen als de dictator tot de mensen. Hij kent ze, voor zover hij ze kan manipuleren. De man van de wetenschap kent de dingen, voor zover hij ze maken kan.”²⁴ Alles wat de mens niet kan kennen of door middel van de rede bevatten, wordt geacht niet te bestaan. Zij baseren zich grotendeels op de methode van Kant. Die heeft de Verlichting volgens Adorno en Horkheimer voor een lastige paradox gezet. Aan de ene kant wordt er veel onderzocht en ontdekt, aan de andere kant is er niets nieuws te ontdekken omdat al het onderzochte voortkomt uit waarneming en dus slechts een representatie is van wat er door de onderzoeker in wordt gezien: “Er is geen zijn in de wereld dat de wetenschap niet kan doordringen, maar wat door de wetenschap kan worden doordrongen is niet het zijn. Op het nieuwe is volgens Kant het filosofisch oordeel gericht, en toch levert dit oordeel niets nieuws aan kennis op, omdat het steeds alleen maar herhaalt wat door de rede steeds al in het voorwerp gelegd was.”²⁵

Adorno en Horkheimer baseren dit standpunt op het werk *Kritiek van de Zuivere Rede* van Kant. Daarin stelt hij dat er voor onderzoek een *a priori* begrip moet zijn van wat er in de wereld gebeurt. Causaliteit kan volgens hem namelijk niet op grond van alleen de waarneming worden vastgesteld.²⁶ Dat betekent dat er voordat een object aan iemand verschijnt, in het denken van diegene al een formele verschijningsvorm moet zijn van deze verschijning en de voorwaarden waar die verschijning aan moet voldoen om gezien te worden als het object. Het beginpunt van onderzoek is dus niet de waarneming, maar wat er gebeurt in het hoofd van de waarnemer. Hij illustreert dit aan de hand van de gelijkbenige driehoek van Thales.

He found that what he needed to do was not to investigate what he saw in the figure, nor -for that matter- to investigate the mere concept of that figure, and to let that inform him, as it were, of the figure's properties. He found, rather, that he must bring out (by constructing the figure) the properties that the figure had by virtue of what he himself was, according to concepts, thinking into it a priori and exhibiting. And he found that in order for him to know anything a priori and with certainty about the figure, he must

---

²⁴ Max Horkheimer en Theodor Adorno, *Dialectiek van de Verlichting*, 22.

²⁵ Ibid, 39.

²⁶ Kant, *Critique of Pure Reason*, A113.

attribute to this thing nothing but what follows necessarily from what he has himself put into it in accordance with his concept.²⁷

Met deze vergelijking wil Kant aantonen dat de wetenschap eigenlijk niet een object zoals het in zichzelf is onderzocht, maar het object zoals dat zichzelf aan de onderzoeker presenteert. Hij legt dit uit aan de hand van een voorbeeld met regendruppels. Die zien wij als regendruppels, maar eigenlijk zien we de echte regendruppels in zichzelf niet: “Not only are these drops mere appearances; rather, even their round shape, and indeed even the space in which they fall, are nothing in themselves. They are, rather, mere modifications, or foundations, of our sensible intuition. The transcendental object, however, remains unknown to us.”²⁸ De regendruppels verschijnen aan ons als rond en gemaakt van water uit de lucht, en daarom zien we regendruppels. Maar het transcendentale object regendruppel zal altijd verborgen blijven, omdat we de regendruppels alleen zien zoals deze aan ons verschijnen: “We then believe after all that we cognize things in themselves, even though in the world of sense, however deeply we explore its objects, we deal with nothing whatever but appearances.”²⁹

Het is dus niet mogelijk een object in zichzelf te onderzoeken. Men kan alleen onderzoeken wat men er zelf in heeft waargenomen. Er valt dus ook geen wetmatigheid in het object waar te nemen: “you could not add to your concepts (of three lines) anything new (the figure) that would therefore have to be met with necessarily in the object, since this object would be given prior to your cognition rather than through it.”³⁰ De wetmatigheid die wij denken waar te nemen in het object is volgens Kant daarom slechts wetmatigheid die wij aan het object opleggen. Als het object al wetmatigheid bezit in zichzelf, is dat voor ons niet waar te nemen. Het is dus wel mogelijk de natuur te onderzoeken, maar men kan er dan niet achter komen wat de natuur in zichzelf is: “But we must bear in mind that this nature is intrinsically nothing but a sum of appearances, and hence is not a thing in itself but is merely a multitude of the mind's presentations.”³¹

De natuur kan dus wel worden onderzocht en het onderzoek kan worden verheven tot ideaal, maar wat er uit het onderzoek zal komen ligt van tevoren al vast. Adorno en Horkheimer beschrijven dit als de totalitariteit van de Verlichting: “Want verlichting is totalitair als geen ander systeem. Niet wat haar romantische vijanden haar vanouds hebben verweten, haar

---

²⁷ Ibid, Bxii.

²⁸ Ibid, A46.

²⁹ Kant, *Critique of Pure Reason*, B63.

³⁰ Ibid, B66.

³¹ Ibid, A114.

analytische methode, ontleding in elementen, ontbinding door reflectie, is haar onwaarheid, maar dat voor haar het proces van meet af aan beslist is.”³² Zo gebeurt het volgens Adorno en Horkheimer dat de objecten die onderzocht worden niet de objecten in zichzelf zijn, maar slechts de verschijningen ervan. En die verschijningen worden bepaald door de *a priori* voorwaarden die de onderzoeker daar zelf aan heeft gesteld.

Onderzoek naar de mens

Deze analytische methode van Kant maakt volgens Adorno en Horkheimer het onderzoek dus een van tevoren vastgesteld proces, waarbij het onderzoek al begint en de uitkomst ervan al vaststaat voordat de waarneming begint: “De waarneming, door welke het publieke oordeel zijn bevestiging krijgt, was door dat oordeel al toegetakeld nog voor die waarneming zich voordeed.”³³ Wanneer voor de waarneming al een oordeel over het object is gegeven, zal de waarneming dus ook afhankelijk zijn van het oordeel dat daarover *a priori* is gegeven: iedereen ziet wat hij of zij heeft bedacht te gaan zien. Dit standpunt vindt ook zijn toepassing in het onderzoek naar de menselijke natuur. Dan wordt de mens namelijk zelf object van zijn eigen onderzoek.

Wanneer de mens onderwerp van het onderzoek wordt, zal ook daarbij niet de mens in zichzelf worden onderzocht, maar slechts de mens zoals deze aan de onderzoeker verschijnt, zoals bij ieder object van onderzoek volgens Kant noodzakelijk het geval is. De onderzoeker zou een lichaam op twee benen met bepaalde organen kunnen zien en aan die eigenschappen de menselijkheid toeschrijven, zoals hij iets ronds en nats ziet en daaraan het zijn van een regendruppel toeschrijft. Maar aangezien het onmogelijk is wetmatigheden uit de waarneming te halen, is het ook onmogelijk wetmatigheden in de menselijke natuur waar te nemen zoals ze zijn. De wetmatigheid die de onderzoeker ziet in het voorwerp van onderzoek, is wetmatigheid die hij er zelf aan heeft opgelegd. De eigenschappen die de onderzoeker in een voorwerp ziet, die dus bepalen wat hij ziet, zijn eigenschappen die hij er zelf in heeft gelegd. Wanneer het object van onderzoek de menselijke natuur is, bepaalt de onderzoeker dus ook *a priori* wat de eigenschappen zijn die het object moet hebben om als de menselijke natuur te worden gezien. Bij het beantwoorden van de vraag ‘Wat is de mens?’ kan de onderzoeker niet afgaan op zijn waarneming, want daar kan hij geen wetmatigheden uit halen. Hij kan slechts de wetmatigheden en eigenschappen waarnemen die hij zelf *a priori* in zijn object heeft gelegd. Het antwoord dat hij geeft op de vraag ‘Wat is de mens?’ wordt daardoor afhankelijk van de eigenschappen die

---

³² Max Horkheimer en Theodor Adorno, *Dialectiek van de Verlichting*, 38.

³³ *Ibid*, 98.

hij toeschrijft aan de menselijke natuur en de voorwaarden die hij daarvoor stelt. Hij ziet dan niet meer de mensen zoals ze echt zijn, maar slechts zoals deze zich aan hem presenteren, volgens de voorwaarden die hij zelf heeft gesteld.

Hierdoor wordt het onmogelijk naar de mens te kijken zonder deze al in een hokje te hebben geplaatst voordat de waarneming heeft plaatsgevonden. Er is als het ware al een mensbeeld gecreëerd met voorwaarden waar de mens aan moet voldoen om als mens onderzocht te kunnen worden. Er is dus geen sprake meer van individuele mensen als onderzoeksobjecten, maar een menselijk systeem met eigenschappen waar alle mensen aan moeten voldoen om als mens onderzocht te kunnen worden. Adorno en Horkheimer beschrijven dit als het ontstaan van het proces van herhaalbaarheid. Alles wordt ondergebracht in systematische modellen, waardoor er geen ruimte meer is voor individuele gevallen: “Alles wordt tot herhaalbaar, vervangbaar proces, tot louter voorbeeld voor de begripsmatige modellen van het systeem, ook de individuele mens, om van het dier maar te zwijgen.”³⁴

Zo heerst de mens over zichzelf en over anderen. De individuele mens wordt niet meer onderzocht op menselijke eigenschappen, maar wordt langs een meetlat gelegd met voorwaarden waar hij aan moet voldoen om te kunnen kwalificeren als mens. Die voorwaarden worden tegelijkertijd door de mens, de onderzoeker, zelf gesteld. In het volgende hoofdstuk wil ik aan de hand van twee voorbeelden van ongelijkheid illustreren wat de gevolgen van deze systeemwording van de mens kunnen zijn.

---

³⁴ Max Horkheimer en Theodor Adorno, *Dialectiek van de Verlichting*, 97.

Hoofdstuk 3

Gelijkheid en vooroordeel

Volgens Rorty heeft het onderzoeken wat de mens is geen invloed gehad op het ideaal gelijkheid, omdat mensen biologische gelijkheid niet voldoende voorwaarde vinden om andere mensen als gelijken te behandelen: “most people are simply unable to understand why membership in a biological species is supposed to suffice for membership in a moral community.”³⁵ Hij verklaart de ongelijkheid door te stellen dat mensen elkaar wel zien als mensen en gelijken, maar ervoor kiezen elkaar niet als gelijken te behandelen. Kant heeft daar volgens hem geen effect op gehad. Een verklaring daarvan is dat Kant heeft aangetoond dat het onmogelijk is objecten, ook mensen, te zien zoals ze echt zijn. De mens kan slechts een andere mens onderzoeken zoals deze mens aan hem of haar verschijnt, volgens de voorwaarden, eigenschappen en wetmatigheden die de onderzoeker zelf aan zijn of haar te onderzoeken object heeft gegeven. Wat mensen zien in andere mensen is dus altijd afhankelijk van hun denkkader. In dit hoofdstuk bespreek ik twee voorbeelden van wat er gebeurt als mensen door het denkkader waarmee ze naar andere mensen kijken bepaalde andere mensen niet als gelijken beschouwen.

Vooroordeel door propaganda

Volgens Adorno en Horkheimer is de Verlichting omgeslagen in haar tegendeel. In plaats van dat alle mensen als gelijken met elkaar zouden leven werd een heel volk uitgeroeid, het toppunt van ongelijkheid: de Holocaust. Zij stellen dat Joden niet werden gezien als medemensen, maar zelfs als vijanden van de mensheid, die moesten worden weggevaagd: “Voor de fascistten zijn de Joden niet een minderheid, maar het tegenras, het negatieve principe als zodanig; van hun uitroeiing zal het geluk van de wereld afhangen.”³⁶ Dit moorddadige antisemitisme leidde tot de genocide van ongeveer 5,7 miljoen Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog.³⁷ Diane Kohl laat in haar artikel ‘The Presentation of *Self* and *Other* in Nazi Propaganda’ hoe de manier waarop Joden werden gepresenteerd in de Duitse propaganda aan deze genocide heeft bijgedragen. Waar de ariër het mooiste was wat de wereld kon hebben, was de wereld volgens de propaganda beter af zonder de Joden.³⁸ Joden werden zelfs ontmenselijkt om het verschil

---

³⁵ Richard Rorty, ‘Human Rights, Rationality and Sentimentality’, 125.

³⁶ Max Horkheimer en Theodor Adorno, *Dialectiek van de Verlichting*, 183.

³⁷ Maria van Hameren e.a., ‘De Holocaust en andere genociden’ (Amsterdam: NIOD/ Amsterdam University Press, 2012) 37.

³⁸ Joseph Goebbels, geciteerd in Diane Kohl, ‘The Presentation of *Self* and *Other* in Nazi Propaganda’, *Psychology & Society*, vol. 4, no. 1 (2011), 11.

met de ariër nog duidelijker te maken. Dat gebeurde volgens Kohl op twee manieren in de toespraken van Joseph Goebbels. Op een medische manier: “‘The Jews are a parasitic race that feeds like a foul fungus on the cultures of healthy but ignorant peoples. There is only one effective measure: cut them out’.”³⁹ Of op een meer spirituele manier: “‘Jewry once again reveals itself as the incarnation of evil, as the plastic demon of decay, and as the bearer of international culture-destroying chaos’.”⁴⁰

Dit is een hele heftige, radicale vorm van voorwaarden stellen aan de verschijningsvorm van de mens. De mens is zoals ieder object niet waar te nemen als object op zichzelf, maar alleen als formele verschijningsvorm van de mens, onderworpen aan de voorwaarden die de waarnemer daaraan geeft. En in de propaganda van de nazi's worden fundamentele voorwaarden gesteld aan deze verschijningsvorm. Naast dat het zijn van ariër een eigenschap is van de verschijningsvorm van de ideale mens, wordt het Joods zijn een eigenschap die de verschijningsvorm van de mens helemaal niet mag hebben. Daarnaast streefde het verlichtingsdenken juist naar gelijkheid. Dat betekent dat alles wat ongelijk is, gelijk gemaakt moest worden. “[Verlichting] snijdt weg wat incommensurabel is. Niet alleen worden in het denken de kwaliteiten ongedaan gemaakt, ook worden de mensen tot daadwerkelijke conformiteit gedwongen.”⁴¹ Omdat de Joden niet werden gezien als gelijken, maar iedereen wel gelijk moest zijn, moesten de Joden verdwijnen, om de gelijkheid te creëren.⁴² Maar daardoor ontstond juist een desastreuze vorm van ongelijkheid: onderdrukking en moord.

William McDougall omschrijft in zijn werk *The Group Mind* hoe groepen mensen in een samenleving tegenover elkaar kunnen komen te staan. Wanneer een groep mensen steeds homogener wordt, gaan de mensen binnen de groep zich verbonden voelen met elkaar en wordt een angst of superioriteitsgevoel gecreëerd tegenover mensen buiten die groep.⁴³ In dit geval wordt het gevoel van angst en superioriteit gevoed door propaganda en groeit het uit tot haat en antisemitisme. Betekent dat dat het gevoel ook gecorrigeerd kan worden wanneer men zich bewust wordt van het vooroordeel waar het gevoel uit voortkomt en overtuigd is dat de gevolgen ervan negatief zijn? Allereerst is daar bewustwording van het vooroordeel voor nodig, want de mens is zich niet altijd bewust van de voorwaarden die hij of zij stelt aan de formele verschijningsvorm van de mens.

---

³⁹ Joseph Goebbels, geciteerd in Diane Kohl, ‘The Presentation of *Self* and *Other* in Nazi Propaganda’, 17.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Max Horkheimer en Theodor Adorno, *Dialectiek van de Verlichting*, 25.

⁴² Ibid, 184.

⁴³ Diane Kohl, ‘The Presentation of *Self* and *Other* in Nazi Propaganda’, 8.

Onbewust vooroordeel

Het voorbeeld van een onbewust gestelde voorwaarde dat ik wil bespreken is absoluut niet vergelijkbaar met de gruwelijkheden van de Holocaust. Niettemin is het een voorbeeld van ongelijkheid veroorzaakt door een vooroordeel. Daar is sprake van wanneer een sollicitatiecommissie bij de zoektocht naar de meest geschikte persoon onbewust een man eerder geschikt acht dan een vrouw, zelfs wanneer de sollicitatiecommissie bewust op zoek is naar de meest geschikte persoon, ongeacht zijn of haar geslacht. Zo blijkt uit onderzoek dat in de academische wereld een vrouw onbewust minder snel positief wordt beoordeeld dan een man. Bij mannen maakt het bijvoorbeeld niet uit of ze een cijferlijst hebben met hele hoge of hele lage cijfers. Bij vrouwen maakt dit echter een enorm verschil. Zo worden vrouwen die hoge cijfers halen minder vaak uitgenodigd voor een gesprek, zelfs bijna twee keer zo weinig als mannen die hoge cijfers halen.⁴⁴ Daarnaast wordt in de academische wereld anders naar het aantal publicaties van vrouwen dan naar dat van mannen gekeken. Wanneer een man coauteur is van een publicatie wordt dat niet negatiever beoordeeld dan wanneer hij de enige auteur van de publicatie is. Echter, wanneer een vrouw coauteur van een publicatie is wordt dat wel negatiever beoordeeld dan wanneer zij de enige auteur is. Oftewel, wanneer een man en een vrouw co-auteurschap van publicaties hebben, wordt dat bij mannen positiever beoordeeld dan bij vrouwen.⁴⁵ Op basis van objectieve criteria waar een man en een vrouw objectief gelijk geschikt zijn, blijkt dus dat de man toch positiever wordt beoordeeld dan de vrouw. Ook wordt in aanbevelingsbrieven over vrouwen meer twijfel geuit dan over mannen.⁴⁶

Hoe kan er een dergelijk verschil tussen beoordeling van mannen en vrouwen bestaan? Sabine Schesny schreef hierover in haar artikel 'Masculine = Competent?', waarin ze de invloed van stereotypering bij mannen en vrouwen op de waardering van competent leiderschap onderzocht. Zij voerde twee experimenten uit. Aan mensen werd verteld dat onderzoek werd gedaan naar hoe goed ze informatie over iemand die ze niet kenden konden onthouden. De deelnemers kregen een set foto's met bijbehorende informatie en moesten zo veel mogelijk details daarvan onthouden. Bij de foto's werd geen informatie gegeven over de competentie tot leiderschap van de persoon op de foto. In het eerste experiment moesten de deelnemers vragen beantwoorden over of zij dachten dat de persoon op de foto in een leiderschapspositie was, of

---

⁴⁴ Natasha Quadlin, 'The Mark of a Woman's Record: Gender and Academic Performance in Hiring', *American Sociological Review*, Vol. 83, no. 2 (2018), 332.

⁴⁵ Heather Sarsons, 'Gender Differences in Recognition for Group Work', *Journal of Political Economy*, vol. 129, no. 1 (10 december 2020) 120.

⁴⁶ Juan M. Madera e.a., 'Raising Doubt in Letters of Recommendation for Academia: Gender Differences and Their Impact', *Journal of Business and Psychology* (2019) 295.

ze dachten dat de persoon dominant was, of ze dachten dat de persoon een goede leider was, en andere vragen over het leiderschap van die persoon. Omdat er rekening gehouden werd met een uit eerder onderzoek gebleken overcorrectie bij beoordeling van competent leiderschap bij mannen en vrouwen, was de hypothese dat de deelnemers de vrouwen op de foto's eerder competent leiderschap zouden toeschrijven. Dit was inderdaad het geval, maar tegelijkertijd werd aan de personen die stereotype mannelijke uiterlijkheden hadden ook eerder competent leiderschap toegeschreven. In het laatste geval was er dus geen sprake van een (over)correctie.

In het tweede experiment kregen deelnemers ook foto's te zien met de opdracht zo veel mogelijk details daarvan te onthouden. Daarna moesten ze uit een lijst karaktereigenschappen kiezen welke ze herkenden van wat ze hadden onthouden. Daarna kregen ze bij elke eigenschap de vraag hoe zeker ze ervan waren dat ze deze eigenschap goed hadden onthouden. In die lijst werden ook eigenschappen die duiden op competent leiderschap genoemd, die niet waren genoemd in de teksten bij de foto's die de deelnemers uit hun hoofd hadden moeten leren. Uit eerder onderzoek was gebleken dat wanneer mensen veel en gedetailleerde informatie moeten onthouden, ze eigen gecategoriseerde kennis gebruiken om de gaten in hun geheugen op te vullen. De hypothese was dat wanneer mensen eigenschappen die duiden op competent leiderschap sneller aan mannen toeschrijven, zij dit ook eerder zouden doen wanneer ze die eigenschappen uit een lijst karaktereigenschappen moesten kiezen. Ze zouden dan deze karaktereigenschappen 'verkeerd herkennen', omdat ze die niet in de eerdere beschrijving bij de foto's hadden kunnen zien. Dit was inderdaad het geval: "the leadership characteristics were falsely recognized with higher certainty for stimulus persons with a typically masculine appearance than for stimulus persons with a typically feminine appearance. [...] participants falsely recognized the leadership characteristics with a higher degree of certainty when the stimulus person was a male than when it was a female."⁴⁷

Uit beide experimenten werd de conclusie getrokken dat er, ondanks een correctie wanneer men zich bewust is van een eventueel vooroordeel, nog steeds aan een mannelijk of er mannelijk uitziende persoon eerder competent leiderschap wordt toegeschreven dan aan een vrouwelijk of er vrouwelijk uitziende persoon. "Once the participants are unaware of the possible influence of gender stereotypes, the latter might still influence judgment and decision making in a direction consistent with gender stereotypes via an automatic process."⁴⁸

---

⁴⁷ Sabine Schesny, Sandra Spreemann, Dagmar Stahlberg, 'Masculine = Competent? Physical Appearance and Sex as Sources of Gender-Stereotypic Attributions', *Swiss Journal of Psychology*, 2006, 20.

⁴⁸ Ibid, 21.

Uit het onderzoek van Schesny blijkt dat mensen onbewust competentie eerder aan een man dan aan een vrouw toeschrijven. Zelfs als ze zich bewust zijn van het bestaan van dit vooroordeel beoordelen ze iemand die er mannelijk uitziet sneller als competente leider dan iemand die er vrouwelijk uitziet. In het geval van de sollicitatiecommissie zijn de leden van de commissie bewust bezig te selecteren op competentie, maar schatten ze toch mannelijke personen onbewust sneller competent in dan vrouwelijke personen. Hoe kan het dat zij gelijkheid willen bevorderen, maar toch ongelijk selecteren? Adorno en Horkheimer kunnen dit verklaren door te stellen dat het proces al van tevoren vastligt. Het onderzoek van de selectiecommissie is in die zin Kantiaans, dat zij de competente persoon die ze zoeken niet meer waarnemen als ding op zichzelf, maar alleen zoals die zich aan hen voordoet. Dat kan dan niet meer objectief zijn, omdat de manier waarop competentie aan hen verschijnt afhankelijk is van de voorwaarden, eigenschappen en wetmatigheden die zij er zelf in hebben gelegd. Uit het onderzoek van Schesny blijkt dat de eigenschap mannelijkheid *a priori* in de verschijningsvorm van competentie wordt gelegd. Zo gebeurt het dat de selectiecommissie meent objectief te selecteren, maar het proces van zoeken naar de competentie toch van tevoren al is onderworpen aan voorwaarden die berusten op een vooroordeel.

Conclusie

Rorty beschrijft in zijn artikel 'Human Rights, Rationality and Sentimentality' dat het verlichtingsideaal nog steeds niet bereikt is, ondanks de poging van Kant aan te tonen wat alle mensen gemeen hebben. In deze scriptie wilde ik een verklaring geven van het feit dat mensen, ondanks alles wat ze gemeen hebben, elkaar toch niet als gelijke behandelen. De vraag die ik daarbij heb willen beantwoorden is: hoe kan de methode van Immanuel Kant verklaren dat mensen ondanks hun biologische gelijkheid elkaar niet als gelijken behandelen? In de beantwoording van deze vraag ben ik ingegaan op Kants analytische methode in zijn werk *Kritiek van de Zuivere Rede*. Het is niet mogelijk wetmatigheden af te leiden uit slechts de waarneming van een object. Die wetmatigheden moeten er door de waarnemer in worden gelegd. Zo is het object in zichzelf nooit zichtbaar voor de waarnemer, maar alleen het object zoals het zich aan de waarnemer presenteert op basis van de voorwaarden die hij of zij daaraan stelt. Theodor Adorno en Max Horkheimer gebruiken deze methode van Kant om aan te tonen dat de uitkomst van ieder onderzoek van tevoren al vaststaat. Wanneer hun standpunt wordt toegepast op het onderzoek naar de menselijke natuur, worden de gevolgen daarvan op gelijkheid zichtbaar. Slechts de formele verschijningsvorm van de mens is zichtbaar voor de onderzoeker van de menselijke natuur. De voorwaarden aan en eigenschappen van deze verschijningsvorm worden er door de mens zelf in gelegd. Het stellen van deze voorwaarden heeft grote gevolgen op de gelijkheid tussen mensen onderling. Wat er gebeurt met gelijkheid wanneer mensen elkaar alleen zien volgens de voorwaarden van hun eigen denkkaders, is dat zij over elkaar oordelen op basis van vooroordelen en stereotyperingen. Een desastreus gevolg daarvan is de Holocaust geweest, waarbij Joden volgens de nazi's een gevaar vormden voor de gelijkheid doordat zij niet als gelijken werden gezien. Zij waren het 'tegenras' en moesten juist worden uitgeroeid om de gelijkheid tussen mensen te bevorderen. Een veel minder extreem voorbeeld is het verschil in waardering op competentie tussen mannen en vrouwen. Mensen willen gelijkheid bevorderen door compleet op competentie te selecteren, maar zien mannen eerder als competent, omdat ze de eigenschap competentie eerder aan mannelijke personen dan aan vrouwelijke personen toeschrijven. Waar het bij de nazi's ontbrak aan de goede wil om elkaar als gelijken te zien, ontbreekt het in dit geval aan het bewustzijn van het eigen vooroordeel.

Zo kan de ontwikkeling van het onderzoek volgens Kants analytische methode verklaren dat mensen elkaar ondanks hun biologische gelijkheid toch ongelijk behandelen, omdat mensen

dat bij elkaar niet kunnen zien als ze aan bevooroordeelde denkkaders blijven vasthouden. Die denkkaders worden vaak onbewust gecreëerd.

Maar uit het onderzoek van Schesny blijkt wel de hoop op verandering in denkkaders, omdat in het eerste experiment bij de deelnemers sprake was van een overcorrectie vanwege het bewustzijn van hun eigen vooroordeel. Hieruit blijkt wel dat het mogelijk is om denkkaders te veranderen, wanneer men dat wil. Er is dus nog wel hoop op verwezenlijking van het verlichtingsideaal van gelijkheid, wanneer er meer onderzoek wordt gedaan naar bestaande vooroordelen en denkkaders over de menselijke natuur. Dan wordt er bewustwording gecreëerd van denkkaders, vooroordelen en stereotyperingen. Tegelijkertijd is het dan wel noodzakelijk dat die bewustwording daadwerkelijk leidt tot de wil deze denkkaders, vooroordelen en stereotyperingen te corrigeren. Wat bewoog de deelnemers van het eerste experiment van Schesny om hun vooroordeel te corrigeren? En hoe kan die wil in alle mensen worden gecreëerd? Wanneer deze vragen kunnen worden beantwoord, ligt de weg naar gelijkheid open.

Bibliografie

Adorno, T. en M. Horkheimer. *Dialectiek van de Verlichting*. Vertaald door M. Van Nieuwstad. 2e dr. Amsterdam: Boom, 2017.

Armitage, D. *The Declaration of Independence: a global history*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2007.

Brunborg, H, T. Hovde Lyngstad, H. Urdal. ‘Accounting for Genocide: How Many Were Killed in Srebrenica?’, *European Journal of Population*, volume 19 (2003), 229-248.

Cohen, W. ‘Thomas Jefferson and the problem of slavery’, *The Journal of American History*, volume 56, nummer 3 (December 1969), 503-526.

Gessen, M. ‘The Capitol invaders enjoyed the privilege of not being taken seriously’. *The New Yorker*, 7 januari 2021.

<https://www.newyorker.com/news/our-columnists/the-capitol-invaders-enjoyed-the-privilege-of-not-being-taken-seriously>.

Hameren, M. van., W. Ten Have, B. Kiernan, M. Mennecke, U.U. Üngör, T. Zwaan. ‘De Holocaust en andere genociden’. Amsterdam: NIOD / Amsterdam University Press, 2012.

Kant, I. *Critique of Pure Reason*. Vertaald door Werner S. Pluhar. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Incl., 1996.

Key, F.S. “The Star-Spangled Banner”, *The Annals of Iowa* 4. Iowa Department of Cultural Affairs, 1899.

Kohl, D. ‘The Presentation of *Self* and *Other* in Nazi Propaganda’, *Psychology & Society*, volume 4, nummer 1 (2011) 7-26.

Nienke Prins, 5687241, Bachelorscriptie

Madera, J.M., M.R. Hebl, H. Dial, R. Martin, V. Valian. 'Raising Doubt in Letters of Recommendation for Academia: Gender Differences and Their Impact', *Journal of Business and Psychology* (2019), 287-303.

Plato, *De Ideale Staat*. Vertaald door Gerard Koolschijn. 12e dr. Amsterdam: Athanaeum—Polak & Van Genneep, 2016.

Quadlin, N. 'The Mark of a Woman's Record: Gender and Academic Performance in Hiring', *American Sociological Review*, volume 83, nummer 2 (2018), 331-360.

Rorty, Richard. 'Human Rights, Rationality and Sentimentality', redacteuren S. Shute en S. Hurley, *On Human Rights: The Oxford Amnesty Lectures 1993*. Basic Books, 1994. 111-134.

Sandulescu, V. 'Fascism and its Quest for the 'New Man': The Case of the Romanian Legionary Movement', *Studia Hebraica*, nummer 4 (2004) 349-361.

Sarsons, H. 'Gender Differences in Recognition for Group Work', *Journal of Political Economy*, volume 129, nummer 1 (10 december 2020), 101-147.

Schesny, S., S. Spreemann, D. Stahlberg. 'Masculine = Competent? Physical Appearance and Sex as Sources of Gender-Stereotypic Attributions', *Swiss Journal of Psychology*, volume 65, nummer 1 (maart 2006), 15-23.

VERKLARING KENNISNEMING REGELS M.B.T. PLAGIAAT

Fraude en plagiaat

Wetenschappelijke integriteit vormt de basis van het academisch bedrijf. De Universiteit Utrecht vat iedere vorm van wetenschappelijke misleiding daarom op als een zeer ernstig vergrijp. De Universiteit Utrecht verwacht dat elke student de normen en waarden inzake wetenschappelijke integriteit kent en in acht neemt.

De belangrijkste vormen van misleiding die deze integriteit aantasten zijn fraude en plagiaat. Plagiaat is het overnemen van andermans werk zonder behoorlijke verwijzing en is een vorm van fraude. Hieronder volgt nadere uitleg wat er onder fraude en plagiaat wordt verstaan en een aantal concrete voorbeelden daarvan. Let wel: dit is geen uitputtende lijst!

Bij constatering van fraude of plagiaat kan de examencommissie van de opleiding sancties opleggen. De sterkste sanctie die de examencommissie kan opleggen is het indienen van een verzoek aan het College van Bestuur om een student van de opleiding te laten verwijderen.

Plagiaat

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk. Je moet altijd nauwkeurig aangeven aan wie ideeën en inzichten zijn ontleend, en voortdurend bedacht zijn op het verschil tussen citeren, parafaseren en plagiëren. Niet alleen bij het gebruik van gedrukte bronnen, maar zeker ook bij het gebruik van informatie die van het internet wordt gehaald, dien je zorgvuldig te werk te gaan bij het vermelden van de informatiebronnen.

De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van bovengenoemde teksten zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het parafaseren van bovengenoemde teksten zonder (deugdelijke) verwijzing: parafrazen moeten als zodanig gemarkeerd zijn (door de tekst uitdrukkelijk te verbinden met de oorspronkelijke auteur in tekst of noot), zodat niet de indruk wordt gewekt dat het gaat om eigen gedachtengoed van de student;
- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het zonder bronvermelding opnieuw inleveren van eerder door de student gemaakt eigen werk en dit laten doorgaan voor in het kader van de cursus vervaardigd oorspronkelijk werk, tenzij dit in de cursus of door de docent uitdrukkelijk is toegestaan;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplichtig aan plagiaat;
- ook wanneer in een gezamenlijk werkstuk door een van de auteurs plagiaat wordt gepleegd, zijn de andere auteurs medeplichtig aan plagiaat, indien zij hadden kunnen of moeten weten dat de ander plagiaat pleegde;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

De plagiaatregels gelden ook voor concepten van papers of (hoofdstukken van) scripties die voor feedback aan een docent worden toegezonden, voorzover de mogelijkheid voor het insturen van concepten en het krijgen van feedback in de cursushandleiding of scriptieregeling is vermeld.

In de Onderwijs- en Examenregeling (artikel 5.15) is vastgelegd wat de formele gang van zaken is als er een vermoeden van fraude/plagiaat is, en welke sancties er opgelegd kunnen worden.

Onwetendheid is geen excuus. Je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag. De Universiteit Utrecht gaat ervan uit dat je weet wat fraude en plagiaat zijn. Van haar kant zorgt de Universiteit Utrecht ervoor dat je zo vroeg mogelijk in je opleiding de principes van wetenschapsbeoefening bijgebracht krijgt en op de hoogte wordt gebracht van wat de instelling als fraude en plagiaat beschouwt, zodat je weet aan welke normen je je moeten houden.

Hierbij verklaar ik bovenstaande tekst gelezen en begrepen te hebben.

Naam:

Nienke Prins

Studentnummer:

5687241

Datum en handtekening:

29-1-2021

Dit formulier lever je bij je begeleider in als je start met je bacheloreindwerkstuk of je master scriptie.

Het niet indienen of ondertekenen van het formulier betekent overigens niet dat er geen sancties kunnen worden genomen als blijkt dat er sprake is van plagiaat in het werkstuk.